

کتاب هفتم: کتابخانه

تقديم به دکتر کامران دیبا

www.ketab.ir

طالبیان، نیما، ۱۳۶۰ -

کتابخانه ترجمه و تألیف نیما طالبیان، مهدی آتش، سیما نبی زاده،
مشهد: کتابکده کسری، ۱۳۹۰.

۲۴۰ ص: مصور (رنگی).

فروست: مجموعه کتب عملکردهای معماری: کتاب هفتم.

ISBN: 978-600-923388-3-5

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

موضوع: کتابخانه‌ها -- معماری

موضوع: ساختمان‌های کتابخانه -- طرح و نقشه

شناسه افزوده: آتش، مهدی، ۱۳۶۰ -

شناسه افزوده: نبی زاده، سیما، ۱۳۶۰ -

۱۳۹۰ ی ۱۶ ط Z ۶۷۹

۰۲۲

کتابخانه ملی ایران

۲۴۰۲۱۶۹

کتابکده تخصصی هنر، معماری و شهرسازی کسری

مجموعه کتب عملکردهای معماری

کتاب هفتم: کتابخانه

ترجمه و تألیف: نیما طالبیان، مهدی آتش، سیما نبی زاده

صفحه‌آرایی و آماده‌سازی چاپ: نسیم طالبیان، مهرجامی

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۰

شمارگان: ۲۰۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ آستان قدس رضوی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۳۸۸-۳-۵

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

انتشارات: کتابکده کسری

نشانی انتشارات: مشهد - فلسطین ۱۴ - پلاک ۱۰ تلفن: ۷۶۷۰۰۱۹ - ۷۶۴۱۳۷۲ - ۵۱۱

کلیه حقوق چاپ و نشر این کتاب برای مؤلفان محفوظ می‌باشد.

مرکز پخش: کتابکده کسری

تلفن: ۷۶۷۰۰۱۹ - ۵۱۱ همراه: ۵۱۲۴۲۱۹ - ۹۱۵

سخن از کمبود منابع تخصصی معماری در ایران سخنی بدیهی و تکراری است. هر چند که دوران سخت و آغازین این عرصه سپری شده و با همت اساتید متخصص و اهل قلم در سال‌های اخیر شاهد انتشار کتب و مجلات تخصصی معماری بسیاری بوده‌ایم اما هنوز در مقام مقایسه، کمبود منابع معماری کتمان‌ناپذیر می‌نماید. از آنجا که فرصت حضور در یک اثر معماری و درک بی‌واسطه فضای خلق شده برای بسیاری از معماران و دانشجویان ناممکن است، بیشترین شناخت از یک اثر معماری از طریق مشاهده تصاویر و دقت در مدارک فنی آن اثر حاصل خواهد شد، اما نحوه استفاده رایج در میان دانشجویان از تصاویر کتب لاتین معماری سبب شده است تا برخی اساتید در دانشکده‌ها توجه به این گونه کتب را مانع رشد خلاقیت در دانشجویان بدانند. حال آنکه تنها از طریق این کتب می‌توان به دگرگونی‌ها در عرصه معماری، به عنوان مثال تفاوت‌های معماری ملل گوناگون و تغییرات معماری در طول زمان، پی برد. دگرگونی‌هایی که بی‌شک در پیکار و بسط‌های فکری، فرهنگی و اقلیمی ملل مختلف داشته و در طول زمان سبب پیدایش سبک‌ها و دوره‌های متفاوتی گردیده‌اند.

مجموعه کتب عملکردهای معماری، سعی دارد با معرفی آثار معماری به تفکیک عملکرد، گامی متفاوت در عرصه کتب تخصصی معماری در ایران بردارد. معرفی آثار شاخص و موفق از یک عملکرد در یک کتاب این امکان را ایجاد خواهد کرد تا خوانندگان علاوه بر آشنایی و مقایسه آثار مشابه، بتوانند سیر تحولات این عملکردها را در طول زمان نیز پیگیری کنند. هر کتاب از این مجموعه شامل دو بخش می‌باشد؛ در بخش اول هر کتاب تعداد بیست پروژه از معماران مختلف، در حد امکان به طور کامل معرفی شده است. هر پروژه شامل یک صفحه متن اصلی است که در آن به معرفی پروژه و معرفی مختصر معمار آن پرداخته شده است. جهت کوتاه نمودن مطالب در این صفحات از شرح بدیهیات و نقد و بررسی آثار پرهیز و سعی شده است تا ساختار متن نه به صورت صفحات یک کتاب، بلکه به شکل مقالاتی کوتاه و مجزا پیرامون هر پروژه تدوین گردد. در انتهای این صفحات نیز به منظور آشنایی بیشتر خوانندگان سایت اینترنتی و برخی از دیگر آثار معمار درج شده است. در این بخش سعی بر این بوده است تا از تصاویر و مدارک با کیفیت بالا استفاده شود و در صورت عدم دستیابی به چنین مدارکی، پلان‌ها، نماها یا مقاطع مجدداً ترسیم شده است. ملاک انتخاب این بیست پروژه از میان سایر پروژه‌ها، معرفی راهکارها و ایده‌های نو در هر عملکرد بوده است و به همین دلیل تنها به آثار معماران بنام و بین‌المللی بسنده نشده است.

در بخش دوم هر کتاب نیز جهت راهنمایی بیشتر خوانندگان تعدادی پروژه (در این کتاب هفتاد پروژه) به طور مختصر و اجمالی معرفی شده است. همچنین در این بخش سعی شده است تا بر نکات حائز اهمیت در هر طرح تأکید شود.

«کتابخانه»، هفتمین کتاب از مجموعه کتب عملکردهای معماری است که در آن نمونه‌های متنوعی از انواع این عملکرد در فاصله زمانی ۱۹۲۷ تا ۲۰۱۱ میلادی معرفی شده‌اند. تنوع در انواع فضاهای

کتابخانه ما را بر این داشت تا در این کتاب نمونه‌هایی در مقیاس‌های مختلف و از کشورهای گوناگون معرفی شوند. با توجه به کمبود منابع معتبر در خصوص این عملکرد، مطالب این کتاب در بازه‌ای طولانی و از میان تمامی منابع در دسترس گردآوری شده و بدین ترتیب سعی شده است تا شاخص‌ترین نمونه‌های کتابخانه که در دهه‌های گذشته نظر صاحب نظران را به خود جلب کرده‌اند معرفی گردند. بی‌تردید نگاهی دقیق به تاریخچه و سیر تحولات این عملکرد در دهه‌های گذشته تا به امروز ما را در فهم دقیق‌تر تغییرات پدید آمده در تعاریف، نیازها و دیدگاه‌ها در خصوص فضاهای مطالعه و همچنین چگونگی پاسخگویی معماران به تغییراتی از این دست، یاری می‌رساند.

انتخاب موضوع «کتابخانه» برای کتاب هفتم از این مجموعه با توجه به اهمیت عملکردهای فرهنگی و همچنین فقدان منابع فارسی در این خصوص صورت گرفته است و هر چند که در بسیاری از مجلات تخصصی نمونه‌هایی از این عملکرد معرفی شده است اما فقدان انسجام و کیفیت نامناسب این منابع ما را بر آن داشت تا کتابی جامع و در حد توقعات امروز دانشجویان و معماران در دسترس مخاطبین قرار گیرد. از این رو در این کتاب مجموعاً تعداد نود پروژه از دوره‌های زمانی و کشورهای مختلف انتخاب و معرفی گردیده است. همچون سایر آثار این مجموعه در این کتاب نیز سعی شده است تا اولویت با بناهای شاخص و محوریت با ارائه مدارک فنی کامل باشد. امید است کتاب هفتم از این مجموعه نیز همچون سایر آثار به چاپ رسیده مورد استقبال مخاطبین قرار گرفته و راهنمایی مناسب جهت استفاده متخصصین، معماران و خصوصاً دانشجویان رشته معماری باشد و ایشان نیز با ارسال نظرات خود ما را در بهبود کمی و کیفی کتبی که از این مجموعه در دست انتشار است یاری رسانند.

بسیار خرسندیم که پس از استقبال فراتر از انتظار و رو به افزایش مخاطبین از این مجموعه کتب، اکنون و پس از گذشت قریب به پنج سال از آغاز انتشار این مجموعه - که نخستین مجموعه از کتب موضوعی و عملکردی بوده است - این موضوع مورد استقبال سایر ناشرین نیز واقع شده است. انتشارات کتابکده کسری ضمن استقبال از این رویکرد امیدوار است همواره در این عرصه آثاری جامع، به‌روز و با کیفیتی متناسب با توقعات خوانندگان در دسترس مخاطبین قرار گیرد.

کتابکده کسری بر خود لازم می‌داند در این فرصت از همکاری کلیه دوستان و اساتیدی که ما را در گردآوری این مجموعه یاری رسانده‌اند کمال سپاسگذاری را داشته باشد.

فهرست مطالب

پیشگفتار

مقدمه

بخش اول

۵

۹

۱۱

۱۲

کتابخانه آکادمی فلیس

لویی کان / نیوهمپشایر - ایالات متحده / ۱۹۶۸

01 - Phillips Academy Library / Louis Kahn

کتابخانه عمومی

دفتر معماری بولس و ویلسون / مونستر - آلمان / ۱۹۸۷

02 - Public Library / Bolles Wilson Architects

۲۸

کتابخانه ملی فرانسه

دومینیک پرو / پاریس - فرانسه / ۱۹۹۵

03 - National French Library / Dominique Perrault

کتابخانه مرکزی ونکوور

موشه سفدی / ونکوور - کانادا / ۱۹۹۵

04 - Vancouver Central Library / Moshe Safdie

۴۲

کتابخانه سن آنتونیو

ریکاردو لگورتا / تگزاس - ایالات متحده / ۱۹۹۵

05 - San Antonio Library / Ricardo Legorreta

کتابخانه شهر هاگ

ریچارد مایر / هاگ - هلند / ۱۹۹۵

06 - Hauge City Library / Richard Meier

۵۶

کتابخانه مرکزی فونیکس

ویلیام برودر / آریزونا - ایالات متحده / ۱۹۹۶

07 - Phoenix Central Library / William P. Bruder

کتابخانه مرکزی دنور

مایکل گریوز / دنور - ایالات متحده / ۱۹۹۶

08 - Denver Central Library / Michael Graves

۶۸

کتابخانه شهرداری دورتمند

ماريو بوئا / دورتمند - آلمان / ۱۹۹۹

09 - Dortmund Municipal Library / Mario Botta

کتابخانه سلطنتی دانمارک

اشمیت، هامر و لاسن / کپنهاگ - دانمارک / ۱۹۹۹

10 - Danish Library / Schmidt, Hammer, Lassen

۸۲

کتابخانه دانشگاه براندنبورگ (BTU)

هرزوک و دمورن / کتوس - آلمان / ۲۰۰۴

11 - BTU Library / Herzog & de Meuron

کتابخانه مرکزی سیاتل

رم کولهاوس / سیاتل - ایالات متحده / ۲۰۰۴

12 - Seattle Central Library / Rem Koolhaas

۱۰۲

کتابخانه جوسه فوستر

جوزپ لیلینس / بارسلونا - اسپانیا / ۲۰۰۵

13 - Jaume Fuster / Josep Llinas

کتابخانه دانشگاه آزاد برلین

نورمن فاستر / برلین - آلمان / ۲۰۰۵

14 - Free University Library / Norman Foster

۱۱۸

کتابخانه عمومی

دیوید چیپرفلد / دس موینس - ایالات متحده / ۲۰۰۶

15 - Public Library / David Chipperfield

کتابخانه مورگان

رنزو پیانو / نیویورک - ایالات متحده / ۲۰۰۶

16 - Morgan Library / Renzo Piano

۱۳۰

کتابخانه عمومی پالافولس

انریک میرالس / پالاسون - اسپانیا / ۲۰۰۷

17 - Palafolls Public Library / Enric Miralles

کتابخانه دانشگاه هنر تاما

تویو ایتو / توکیو - ژاپن / ۲۰۰۷

18 - Tama Art University Library / Toyo Ito

۱۴۸

کتابخانه اسپانیا

جیانکارلو مازانتی / مدینا - کلمبیا / ۲۰۰۸

19 - Espana Library / Giancarlo Mazzanti

کتابخانه دانشگاه هنر

سو فوجیموتو / توکیو - ژاپن / ۲۰۱۰

20 - Art University Library / Sou Fujimoto

۲۰

۳۶

۴۸

۶۲

۷۴

۹۲

۱۱۰

۱۲۴

۱۳۸

۱۵۸

- ۱۶۸ ————— **01 Economic Business Library**
Zaha Hadid
Vienna - Austria
2012
- ۱۶۹ ————— **02 Astana National Library**
BIG Architects
Astana - Kazakhstan
2011
- ۱۷۰ ————— **03 National Library of China**
KSP Engel
Beijing - China
2011
- ۱۷۱ ————— **04 Town Center Library**
Siegel & Strain Architects
California - USA
2010
- ۱۷۲ ————— **05 Traverwood Library**
Inform Studio
Ann Arbor - USA
2010
- ۱۷۳ ————— **06 Cardiff Central Library**
BDP Architects
Cardiff - Wales
2010
- ۱۷۴ ————— **07 University Library**
Max Dudler
Berlin - Germany
2009
- ۱۷۵ ————— **08 East Asian Library**
Tod William
California - USA
2008
- ۱۷۶ ————— **09 Malraux Library**
Ibos & Vitart
Strasbourg - France
2008
- ۱۷۷ ————— **10 Arabian Public Library**
Richard + Bauer
Arizona - USA
2008
- ۱۷۸ ————— **11 Library for the Elderly**
RCR Arquitectes
Barcelona - Spain
2007
- ۱۷۹ ————— **12 Gentry Library**
Marlon Blackwell
Arkansas - USA
2007
- ۱۸۰ ————— **13 Cesar Chavez Library**
Line and Space
Arizona - USA
2007
- ۱۸۱ ————— **14 Archive & Library**
Jean Marc Ibos
Rennes - France
2007
- ۱۸۲ ————— **15 Hercules Public Library**
HGA & Will Bruder
California - USA
2007
- ۱۸۳ ————— **16 Leon De Grief Library**
Giancarlo Mazzanti
Medellin - Colombia
2007
- ۱۸۴ ————— **17 Municipal Library**
Martin Lejarraga
Murcia - Spain
2007
- ۱۸۵ ————— **18 Municipal Library**
Alvaro Siza
Viana do Castelo - Portugal
2006
- ۱۸۶ ————— **19 Queensland Library**
Donovan Hill
Brisbane - Australia
2006
- ۱۸۷ ————— **20 Library of Science**
Reimar Herbst
Dresden - Germany
2006
- ۱۸۸ ————— **21 Library and Art Center**
Mc Cullough Mulvin
Thurles - Ireland
2006
- ۱۸۹ ————— **22 Bishan Community Library**
Look Boon Gee
Singapore
2006
- ۱۹۰ ————— **23 Montreal Public Library**
Patkau Architects
Montreal - Canada
2005
- ۱۹۱ ————— **24 Library and Lecture Hall**
Meck Architekten
Weimar - Germany
2005
- ۱۹۲ ————— **25 Public Library**
Lahdelma Architects
Lohja - Finland
2005
- ۱۹۳ ————— **26 Ilhavo Public Library**
ARX Architects
Ilhavo - Portugal
2005
- ۱۹۴ ————— **27 Ballard Library**
bohlin cywinski jackson
Seattle - USA
2005
- ۱۹۵ ————— **28 Virgilio Barco Library**
Rogelio Salmons
Bogota - Colombia
2004
- ۱۹۶ ————— **29 Utrecht University Library**
Wiel Artes
Utrecht - Netherlands
2004
- ۱۹۷ ————— **30 Library In Can Ginestar**
Josepe Llinas
Barcelona - Spain
2003
- ۱۹۸ ————— **31 Public Library**
Abalos & Herreros
Madrid - Spain
2003
- ۱۹۹ ————— **32 Salt Lake Public Library**
Moshe Safdie
Utah - USA
2003
- ۲۰۰ ————— **33 Arenberg Library**
Rafael Moneo
Leuven - Belgium
2002
- ۲۰۱ ————— **34 Vila De Garacia Library**
Josep Llinas
Barcelona - Spain
2002
- ۲۰۲ ————— **35 Bilbothea Alexandrina**
Snohetta
Alexandria - Egypt
2002
- ۲۰۳ ————— **36 Boston Library**
Machado & Silvetti
Massachusetts - USA
2001

- ٢٠٤ **37 London Peckham Library**
Alsop & Stormer
New Jersey - USA
1999
- ٢٠٥ **38 Technic University Library**
Francine Houben
Delft - Netherland
1998
- ٢٠٦ **39 Vigo University Library**
Alberto Noguerol
Pontevedra - Spain
1998
- ٢٠٧ **40 Shen Zhen Library**
Arata Isozaki
Shen Zhen - China
1998
- ٢٠٨ **41 Terrasa Central Library**
Josep Linas
Barcelona - Spain
1997
- ٢٠٩ **42 Learning Resource Library**
Richard Rogers
Slough - Uk
1996
- ٢١٠ **43 Bilkent University Library**
SFMM Architcts
Ankara - Turkey
1996
- ٢١١ **44 Squire Law Library**
Norman Foster
Cambridge - UK
1995
- ٢١٢ **45 public Library**
Jose Maria Torres
Murica - Spain
1995
- ٢١٣ **46 Blakely Law Library**
Scogin, Elam & Bray
Arizona - USA
1994
- ٢١٤ **47 Archives of Colombia**
Rogelio Salmona
Bogota - Colombia
1994
- ٢١٥ **48 Monterrey Central Library**
Ricardo Iegorreta
Monterrey - Mexico
1993
- ٢١٦ **49 Almelo Public Library**
Mecanoo Architects
Almelo - Netherlands
1994
- ٢١٧ **50 Mesa Public Library**
Antoine Predock
New Mexico - USA
1994
- ٢١٨ **51 Aveiro University Library**
Alvaro Siza
Aveiro - Portugal
1994
- ٢١٩ **52 Towell Temporary Library**
Hodgetts & Fung
Los Angeles - USA
1993
- ٢٢٠ **53 UNED Library**
Joe Ignacio Linazasoro
Madrid - Spain
1993
- ٢٢١ **54 Carol Cobb Branch Library**
Scogin, Elam & Bray
Georgia - USA
1992
- ٢٢٢ **55 Cranfield Library**
Foster & Partners
Bedfordshire - UK
1992
- ٢٢٣ **56 Public Library**
Pei Cobb Freed
San Francisco - USA
1992
- ٢٢٤ **57 University Library**
Gerber & Partners
Gottinngen - Germany
1990
- ٢٢٥ **58 Clark County Library**
Michael Graves
Las Vegas - USA
1990
- ٢٢٦ **59 Las Vegas Library**
Antoine Predock
Las Vegas - USA
1990
- ٢٢٧ **60 Harveys Firestone Library**
Koetter & Kim
New Jersey - USA
1989
- ٢٢٨ **61 Clayton County Library**
Scogin, Elam & Bray
Georgia - USA
1989
- ٢٢٩ **62 Science Library**
James Stirling & Wilford
California - USA
1988
- ٢٣٠ **63 Gentofte Public Library**
Henning Larsens
Copenhagen - Denmark
1985
- ٢٣١ **64 Joensuu Library**
Helin & Siitonen
Joensuu - Finland
1982
- ٢٣٢ **65 Capuchin Conven Library**
Mario Botta
Lugano - Switzerland
1979
- ٢٣٣ **66 Kitakyushu Central Library**
Arata Isozaki
Fukuoka - Japan
1973
- ٢٣٤ **67 Milner Library**
Murphy, Downey
Illinois - USA
1963
- ٢٣٥ **68 British Library**
Colins st John Wilson
London - UK
1962
- ٢٣٦ **69 Oita Prefectural Library**
Arata Isozaki
Oita - Japan
1962
- ٢٣٧ **70 Viipuri City Library**
Alvar Aalto
Pennsylvania - Finland
1927

از عهد باستان تا کنون «کتابخانه‌ها» به عنوان نمادها و شاخصه‌های رشد فرهنگی و علمی اقوام و کشورها محسوب شده‌اند و این امر در ایران زمین نیز همواره مورد توجه حاکمان، دانشمندان و عموم مردم بوده است. امروزه اما آمار دور از انتظار میزان کتابخوانی در ایران نشانه‌ای از عدم تطابق کیفی و کمی ویژگی‌های این عملکرد با نیازهای اقشار مختلف، خصوصاً نسل جوان بوده و موجب کمرنگ شدن نقش کتابخانه در عرصه‌های علمی و فرهنگی شده است. از آنجاکه وضعیت حاصل ریشه در بسترهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی سیاسی دارد، بررسی عوامل چنین بحرانی نیازمند نقد علمی و مطالعات تخصصی در خصوص تمامی این ابعاد می‌باشد. بدین ترتیب «معماری کتابخانه» نیز از این عرصه‌ی نقد مستثنی نیست و علاوه بر تمامی نقدهای وارد بر شیوه‌های تصمیم‌گیری در مقیاس کلان، نظیر بودجه‌های لازم جهت احداث، تبلیغ و تأمین کتاب برای کتابخانه‌ها، «معماری کتابخانه» نیز نقشی موثر در میزان جذب مخاطب به این عملکرد فرهنگی دارد. ناکارآمدی عملکردی و فقدان کیفیت فضایی مناسب در کنار یکنواختی و عدم پویایی در چنین فضاهایی، نهایتاً به کاهش تمایل عموم به حضور در کتابخانه‌ها می‌انجامد. بی‌شک توجه به شیوه‌های نوین آموزش طراحی معماری در محیط‌های آکادمیک و کیفیت کتب و منابع آموزشی در دسترس دانشجویان نیز در این رویه تأثیرگذار خواهد بود. پیداست که آشنایی با تاریخچه معماری کتابخانه‌ها و بررسی جدیدترین نمونه‌های موفق در این عرصه، می‌تواند به شناخت بهتر طراحان از ویژگی‌ها و دیدگاه‌های نوین در طراحی کمک نموده و نقشی هرچند اندک در بهبود وضع موجود داشته باشد. کتاب حاضر با چنین نیاتی گردآوری شده است و در این مقدمه به طور مختصر به جایگاه کنونی معماری کتابخانه، دسته‌بندی انواع آن و نقاط عطف در تاریخچه معماری معاصر کتابخانه‌ها می‌پردازیم.

نقش و جایگاه کنونی معماری کتابخانه

در دهه‌های گذشته تغییراتی اساسی در «فرهنگ مطالعه» کشورهای مختلف به وجود آمده است، تغییراتی که در هر تمدنی بر مبنای ریشه‌ها و پیشینه‌های فرهنگی موجود، به نحوی متفاوت آشکار شده و عکس‌العمل‌های متفاوتی نیز به دنبال داشته است. یکی از عمده‌ترین دلایل تغییرات ماهیت کتابخانه‌ها و همچنین کاهش میزان مخاطبین، پیشرفت‌های سریع در انتقال اطلاعات از طریق اینترنت بوده است. «کتابخانه‌های دیجیتال» در تمامی ساعات شبانه روز و در هر مکانی پاسخگوی نیازهای مخاطبین بوده و بدین ترتیب علاوه بر پتانسیل‌های بسیار چنین دستاوردهایی باید اذعان نمود که رقابت میان کتابخانه‌های مجازی و حقیقی به چالشی برای نمونه‌های حقیقی آن تبدیل شده است. بی‌شک چنین رقابتی در میان کشورهای توسعه یافته که دسترسی به اینترنت پرسرعت برای عموم ممکن می‌باشد پررنگ تر است و «مطالعه آنلاین» آرام آرام به صورت رفتاری اجتماعی در غرب نهادینه می‌شود. اکنون حجم بیشماری از کتب قدیمی تصویربرداری شده، در دسترس کاربران اینترنت قرار گرفته است و موتورهای عظیم جستجو نظیر «گوگل» نیز روزانه بر این مقدار می‌افزایند. همچنین بسیاری از ناشرین اینترنتی مشغول به انتشار کتب، صرفاً در فضای مجازی می‌باشند

که این رویکرد نیز مورد استقبال نسل جوان قرار گرفته و رو به افزایش می‌باشد. با وجود تمامی این تغییرات، پیداست که کتابخانه‌های بسیاری سالانه در کشورهای توسعه یافته، احداث می‌شوند و این بناهای فرهنگی جایگاه خود را در میان عموم، محکم تر از پیش نموده‌اند. از میان تمامی ترفندهای به کار رفته در جهت حفظ و ارتقای جایگاه کتابخانه، «معماری کتابخانه‌ها» نقشی به مراتب مهم‌تر از پیش یافته و در تبدیل این بناها به شاخصه‌هایی برای رشد فرهنگی اجتماع موثر بوده است. تا آنجاکه کتابخانه‌هایی نظیر کتابخانه ملی فرانسه، کتابخانه عمومی سیاتل و کتابخانه سلطنتی دانمارک به نماد و شاخصه‌ای شناخته شده برای شهرها و حتی کشورهای بستر خود تبدیل شده و عموم شهروندان آنها را به عنوان بخشی از هویت شهرهای خود پذیرفته‌اند. بدین ترتیب با ورود معماران سراز اول نظیر رم کولهاوس، هرزوک و دمورن و زها حدید به مسابقات طراحی کتابخانه و ارائه دیدگاه‌ها و آثاری شاخص و متفاوت، عملاً معماری کتابخانه به دوران جدیدی وارد شده است؛ دورانی که در آن علاوه بر بهبود عملکردی فضاهای کتابخانه، سیمای کالبدی کتابخانه‌ها به عنوان عاملی تأثیرگذار در جلب مخاطب، حفظ جایگاه کتابخانه و در نهایت ارتقا فرهنگ کتابخوانی در نزد عموم، بیش از پیش به رسمیت شناخته شده است.

دسته‌بندی انواع کتابخانه‌ها

طراحی معماری همواره در گرو شناخت مناسب از نیازهای عملکردی، ویژگی‌ها و مقیاس موضوع طرح می‌باشد. در خصوص طراحی بنایی نظیر کتابخانه که انواع بیشماری از آن تعریف شده است، آگاهی از تنوع نیازهای عملکردی و مقیاس پروژه امری ضروری است. کتابخانه‌ها از لحاظ نوع مخاطب و موضوعات کتب به انواع مختلفی دسته‌بندی می‌شوند. هر فضا از کتابخانه‌های آموزشی که در اکثر مراکز آموزش عالی و متوسطه وجود داشته و مخاطبین آنها دانش آموزان، دانشجویان، اساتید و محققین می‌باشند، کتابخانه‌های عمومی مهم‌ترین و پر مخاطب‌ترین انواع این عملکرد می‌باشند که در مقیاس‌های متفاوتی پاسخگوی نیازهای مخاطبین می‌باشند. کتابخانه‌های ملی در مقیاس کشور، کتابخانه‌های مرکزی در مقیاس کلان شهرها و کتابخانه‌های محلی در مقیاس منطقه و محله. همچنین می‌توان به کتابخانه‌های شخصی اشاره نمود که تعداد آنها بی‌شمار و تنوع موضوعی آنها بر حسب علائق شخصی صاحبان این مجموعه‌ها بسیار متفاوت و گسترده می‌باشند. تفاوت‌های عملکردی موجود میان این انواع آشکار بوده و با مقایسه انواع ارائه شده در این کتاب می‌توان به خوبی به این تفاوت‌ها پی برد. آنچه در این مجال شایان ذکر است، توجه به اهمیت کتابخانه‌های کوچک محلی و تأثیر آنها بر روحیه ساکنین محلات است. امروزه در این کتابخانه‌ها بخش‌های متنوعی برای انواع اقشار اجتماعی نظیر زنان، کودکان، سالمندان و حتی ناشنایان و نابینایان با امکانات لازم، گنجانده می‌شود. چنین مراکزی عموماً علاوه بر ارائه گنجینه‌های کتاب و مجلات، از ابزارها و فضاهای لازم برای اطلاع رسانی و مطالعه اینترنتی نیز برخوردار بوده و حتی در مواردی به مراکزی برای دید و بازدیدهای روزانه و تعاملات اجتماعی مردم تبدیل شده‌اند. چنین کتابخانه‌هایی غالباً با کمک مالی شهرداری و همت نهادهای مدنی و اجتماعی تأسیس شده و با استقبال مردم مواجه می‌شوند.

زیبایی شناسی فرم و پیچیدگی عملکرد در طراحی کتابخانه

پیدااست که آزادی‌های فرمال در طراحی «موزه‌ها» بیش از سایر بناهای فرهنگی محسوب بوده و این امر بسیاری از موزه‌ها را به نمادهایی فرهنگی برای شهرهای مختلف جهان تبدیل نموده است؛ امروزه بسیاری از معماران تلاش نموده‌اند تا «کتابخانه‌ها» را نیز از انزوآ خارج ساخته و با مطرح نمودن آنها در عرصه شهر، به ارتقا هویت فرهنگی شهرها یاری رسانند. با این وجود پیچیدگی عملکرد در «کتابخانه» با هیچ یک از بناهای فرهنگی دیگر قابل مقایسه نمی‌باشد؛ پیش از این کتابخانه‌ها جهت کسب سکوت و آرامش لازم غالباً یا از مراکز پریاهوی شهر فاصله می‌گرفتند و یا با صلیبت و نفوذ ناپذیری کالبدی، سعی در حفظ حریم خود داشتند. امروزه طیف وسیع مخاطبین با توقعات و نیازهای متفاوت کتابخانه را به مردمی‌ترین فضای فرهنگی تبدیل نموده است که حضور در آن صرفاً برای پژوهش و مطالعه نبوده بلکه به هنجاری اجتماعی برای تبادل ارتباطات و تعامل با دیگران تبدیل شده است. تنوع فضاهای عمومی، خصوصی و تخصصی از یکسو و چگونگی ارتباط میان بخش‌های جنبی، فضاهای مطالعه و مخازن از سوی دیگر بر پیچیدگی‌های عملکردی کتابخانه افزوده است. نیاز به سکوت و آرامش در فضاهای مطالعه در تضاد با یوایی و سرزندگی فضاهای جنبی مجموعه می‌باشد و از سوی دیگر کتاب، روزافزون تولید اسناد دیجیتال و آمار بالای انتشار کتاب، کتابخانه‌ها را با مشکل کمبود فضای مخزن مواجه می‌سازد. در این کتاب سعی شده است تا با تنوع نمونه‌های انتخابی و ارائه کامل مدارک فنی، ضمن آشنایی با جدیدترین کتابخانه‌های طراحی شده، شناخت جامع‌تری از روش‌های حل مشکلات عملکردی در کتابخانه به دست آید.

چنانچه همچون «موزه گوگنهایم» که نقطه عطفی در تاریخچه معماری موزه محسوب می‌شود، «کتابخانه مرکزی سیاتل» اثر رم کولهاوس را نیز به عنوان نقطه عطفی در طراحی معماری کتابخانه قبول کنیم، تاریخچه کتابخانه را از لحاظ زیبایی‌شناسی فرم می‌توان به سه دوره مستقل تقسیم نمود: نخست کتابخانه‌های کلاسیک که فرم بنا در آنها تحت تأثیر سبک‌های معماری کلاسیک اروپا بوده و عموماً بخشی از کاخ‌ها، صومعه‌ها و نخستین دانشگاه‌ها در اواخر قرون وسطی بوده‌اند. هر چند برخی از این موارد آثار ارزشمندی از معماری باروک و رنسانس محسوب می‌شوند اما به طور کلی این نمونه‌ها شامل تالارهایی وسیع و باشکوه برای مطالعه خواص بوده و همچون کتابخانه‌های شخصی عهد باستان نمود حجمی مستقلی نداشته و بالطبع معماری آنها بیشتر تحت تأثیر فضاهای داخلی، نقاشی‌های دیواری، قفسه بندی و فضاهای مطالعه بوده است.

۳۰ سال پس از اختراع دستگاه چاپ توسط گوتنبرگ، چاپ سنگی یا لیتوگرافی در سال ۱۷۹۶ میلادی اختراع گردید و بدین ترتیب همزمان با رواج و رونق نشر کتاب در جهان و افزایش بیشمار چاپخانه‌ها در قرن‌های ۱۸ و ۱۹ میلادی، بر تعداد کتابخانه‌ها نیز افزوده شد. از سوی دیگر با اختراع ریزرایانه‌ها در دهه ۱۹۷۰ و همچنین اختراع وب در سال ۱۹۹۰ و ورود این فناوری‌های نوین اطلاعاتی به پهنه کتابخانه‌های جهان، نیازهای عملکردی فضاهای کتابخانه دستخوش تغییرات اساسی گردید. بدین ترتیب معماری کتابخانه نیز به دوران جدیدی وارد شد که در آن شخصیت مستقل کتابخانه‌ها هم از لحاظ فرم و کالبد و هم از

لحاظ ویژگی‌های عملکردی بیش از پیش به رسمیت شناخته شد. در دوران معماری مدرن و با حمایت دولت‌ها و شهرداری‌ها تعدادی از معماران صاحب نام نظیر «آلوار آلثو»، «لویی کان»، «مایکل گریوز»، «مارینو بونا» و «آرانا ایسوزاکی» به طراحی نخستین نمونه‌های کتابخانه‌های مدرن پرداختند که در آنها ضمن حفظ هویت مستقل کتابخانه، از میزان صلیبت بناها کاسته بود.

در دهه نود میلادی معمارانی نظیر «موشه سفدی» و «ریچارد مایر» سعی نمودند تا ساختارهای رایج در معماری کتابخانه را دگرگون کنند اما همانطور که ذکر شد آغاز سومین دوره در زیبایی‌شناسی فرم کتابخانه را تنها می‌توان مصادف با احداث کتابخانه مرکزی سیاتل در سال ۲۰۰۴ میلادی دانست. دیدگاه متفاوت «رم کولهاوس» به این عملکرد و طراحی بنا به عنوان مهمترین شاخصه معماری شهر سیاتل، معماری کتابخانه را وارد عصر جدیدی نمود که در آن ساختمان کتابخانه پیوندی ناگسستی با هویت شهر و شهروندان داشته و به عنوان نمادی از ارتقای فرهنگی در عصر اطلاعات شناخته می‌شود. در این بنا نه تنها الگوی شکلی جدیدی در فرم ساختمان در عرصه معماری به منصه ظهور رسیده است بلکه یکی از سیال‌ترین و زیباترین طراحی‌های مقطع - که به مراتب پیچیده‌تر از مقاطع زیبای «پل رودولف» در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی می‌باشد - نمایان شده و الگوهای رایج در خصوص دید از طبقات مختلف بنا به یکدیگر و همچنین دید به چشم اندازهای بیرون بنا نیز به کلی دگرگون شده است.

تقریباً همزمان با ساخت کتابخانه سیاتل، کتابخانه دیگری توسط «هرز وگ و دمورن» برای دانشگاه BTU طراحی و اجرا گردید که به خوبی نمایانگر تحولات اساسی ذکر شده در عصر جدید کتابخانه می‌باشد. هرز وگ و دمورن در این بنا موفق شده‌اند تا مفاهیم سنتی فرم نظیر دیوار، سازه، نما و پنجره را متحول ساخته و مفاهیمی بینابینی را جایگزین ساختارهای رایج نمایند. آنها به واسطه شکل ارگانیک پلان، خلق گرافیکی خاص در جدارها و همچنین ویدهای وسیع، نامنظم و غیرتکراری کتابخانه را از قید سنگینی و خشکی فضاهای سنتی مطالعه آزاد نموده‌اند. از دیگر نمونه‌های متاخر که در آن فرم کتابخانه حائز اهمیت می‌باشد می‌توان به «کتابخانه اسپانا» اثر «جیانکارلو مازانتی» معمار جوان کلمبیایی اشاره نمود که نه تنها فرم بنا در این اثر بسیار بدیع می‌باشد بلکه در خصوص چگونگی پیوند با زمینه و ارتقا حال و هوای بستر و بافت اطراف نیز نمونه‌ای بسیار موفق بوده است. «انریک میرالس» نیز در پروژه «کتابخانه عمومی پالافولس» فرم بنا را فارغ از ساختارهای رایج و تکراری و در عین حال به شکل استادانه‌ای در پیوند با زمینه طراحی کرده است.

امید است کتاب حاضر که در آن تعداد نود پروژه کتابخانه در فاصله سال‌های ۱۹۷۲ تا ۲۰۱۱ معرفی شده است، راهنمایی مناسب جهت شناخت تاریخچه، پیچیدگی‌های عملکرد و تغییرات دیدگاه‌ها در خصوص طراحی کتابخانه به شمار رود.